

Església de Santa Maria de Cervelló

Cervelló

Ubicació

Comarca: Baix Llobregat
Lloc/Adreça: Carretera de Santa Maria. Àrea del Castell de Cervelló.
Emplaçament Dominant la riera de can Sala, sota del castell de Cervelló, en un espai pla, envoltat de penya-segats.
Alçada: 205.59

Coordenades:

Latitud: 41.387068360646
Longitud: 1.9607531458698
UTM Est (X): 413110
UTM Nord (Y): 4582248

Classificació

Número de fitxa 08068 - 2
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Edifici
Estil / època: Medieval Romànic Gòtic Modern Renaixement
Segle XI XVI
Estat de conservació Bo
Protecció Legal
Tipus de protecció: BCIN
Europea – Atributs inspire: National Monument Record – Religiós i/o funerari
Observacions protecció: BCIN 4349-MH-EN
Pla Especial i catàleg del patrimoni arquitectònic i ambiental de Cervelló, 2017. PEPAAC – ph-50
Data aprovació: dj., 30/04/2015 - 12:00
Número inventari IPAC 18225
Generalitat i altres inventaris

Accés	Fàcil
Ús actual:	Religiós
Titularitat	Privada
Titular:	Bisbat de Sant Feliu de Llobregat

Fitxes associades:

[Castell de Cervelló](#)

[Jaciment arqueològic sota del castell de Cervelló](#)

[Capella del castell de Cervelló](#)

[Mas Pitarra](#)

[Jaciment arqueològic del castell de Cervelló](#)

Autoria de la fitxa Josep Maria Solias Arís - Kuanum

Data de registre de la dg., 03/12/2023 - 19:15

fitxa:

Descripció

Edifici de culte aïllat, d'estil romànic. La seva planta és de nau única amb absis i cinc fornícules a l'interior.

La longitud de la nau és de 15,50 metres i està coberta per una volta de canó reforçada per dos arcs torals i rematada, per la capçalera a llevant, per un absis semicircular. El primer tram és el creuer, sobre el qual es bastí un cimbori octogonal, amb una longitud de 4,35 metres. Segueixen dos trams d'extensió irregular: un que mesura 5,65 metres, envoltat per arcs torals, i un altre de 4,10 metres. Cada arc toral té una amplada de 70 centímetres.

L'absis es distingeix per la seva decoració, amb tres nínxols separats per semicolumnes i amb finestres de doble esqueixada. Possiblement, en moments anteriors, podria haver tingut dues absidioles més que formaven una creu per sostenir la força de la cúpula. En època gòtica, aquestes absidioles van ser reemplaçades per capelles rectangulars amb cobertes de volta falsa suportades per trompes.

Els murs, amb un gruix variant entre 1,25 i 1,30 metres, excepte el de l'absis que arriba als 1,60 metres, es mostren llisos interiorment per suportar el pes de l'estructura. En contrast, les façanes es decoren amb frisos d'arcuacions llombardes entre contraforts fins.

La porta, orientada a ponent i construïda amb pedra sorrenca vermella del territori, segueix la tradició renaixentista amb una decoració classicista que inclou dues semicolumnes sota un frontó triangular i una rosassa sobre elles.

L'aspecte exterior ha patit modificacions significatives amb l'addició de capelles, tot i que encara es poden observar les bandes llombardes originals. Les cobertes van ser reconstruïdes fa 5 o 6 anys, abans d'això eren més punxegudes. La rectoria ha conservat només una part de la seva estructura original.

En l'espai interior la nau alberga, en mal estat, i restaurades, pintures barroques del segle XVIII. Aquestes pintures senzilles es van realitzar sobre una capa de guix.

Un altre element destacable, també a l'interior del temple, és el púlpit, amb tornaveu, decorat en consonància amb la resta de l'església.

La zona sud de la capella es troba en més bon estat i està decorada amb esgrafiats, mostrant una ornamentació a l'intradós de l'arc amb motius estel·lars grocs sobre fons blau. La volta presenta llunetes a ambdós costats i està decorada amb motius circulars, també de color groc.

Observacions:

Altres noms: Dels Socors, Sant Esteve de Cervelló.

Apel·les Mestres, un destacat escriptor, poeta, dibuixant i músic català del segle XIX, va trobar inspiració en diversos llocs al llarg de la seva vida, entre ells Cervelló. Aquesta localitat va servir de musa per algunes de les seves obres, reflectint la seva fascinació per l'entorn i el patrimoni cultural i natural.

Francesc Pasqual Armengol (2004: 28-29), va fer un estudi de la seva vida i obra relacionada amb Cervelló, i troba diversos dibuixos i poemes en els quals fa referència a l'església de Santa Maria de Cervelló. Així, per exemple, en el recull "*Tots els contes*" hi trobem el conte titulat «*La campana*», que en les primeres línies sembla extret de la contrada del temple romànic de Santa Maria de Cervelló. El conte comença d'aquesta manera:

«Al cim d'un turó, dominant el poble i la vall, que estava als seus peus, s'alçava la rònega esglesieta romànica amb sa torre de planta quadrada; a cada una de ses quatre façanes s'obria un finestral, i a cada finestral penjava una campana. D'aqueixes quatre campanes, la més vella, la més venerable, era la Gúdula, la major de les campanes, i que comptava la friolera de quatre-cents anys».

S'ha d'aclarir que al costat de l'església de Santa Maria hi havia la casa del campaner, avui en ruïna.

Un altre poema, il·lustrat, que sembla inspirat en Santa Maria de Cervelló és «Lo Ceguet». Al portal del fons es poden reconèixer una de les columnes d'entrada al temple de Santa Maria de Cervelló. La data de publicació de la poesia és el 1879, quan l'autor tenia 25 anys, és a dir, quan encara trobem referències a les temporades passades a Cervelló. El poema comença així:

*A la porta de la Iglesia
l'heu vist tots;
desde que obran fins que tancan
no se'n mou.*

Als voltants de l'any 1874, quan l'autor Apel·les Mestres tenia uns vint anys, va iniciar un àlbum que recollia part de la seva obra gràfica anomenada: "El llibre verd". Aquest àlbum, que acabaria constant de cinc volums, incloïa dibuixos i aquarel·les, així com apunts, notes i esbossos sobre anècdotes personals i experiències acumulades durant cinquanta anys.

En el primer volum, a la làmina número XXXIII, trobem una història narrada en vinyetes titulada "*Un enterrament a muntanya*". Les paraules són innecessàries quan es contempla el dibuix que relata la història: il·lustra l'església romànica de Santa Maria de Cervelló, el vell cementiri, el camí que porta a l'església des del Mas Pitarra. Aquest dibuix del temple antic es basa en un dibuix fet l'any 1870 a Cervelló, dins l'àlbum de la col·lecció Renart.

Curiosament, aquesta mateixa història es va publicar anys després amb el títol modificat de Costums Catalanes. Un enterrament a la muntanya, a La Llumanera de Nova York, en la seva revista en català als Estats Units, el novembre de 1876.

Els dibuixos essencialment són els mateixos que els anteriors, fora d'uns lleus canvis en el grafisme, en algun text i el canvi d'unes vinyetes per una de nova. Sense saber-ho, Cervelló apareixia al

subconscient del jove Apel·les, mostrant un lloc que per a l'artista va ser emblemàtic en els seus anys d'infància. Si s'analitza el dibuix, es poden observar detalls com el camí principal que porta al temple parroquial passant per les escales que ascendeixen a l'antiga rectoria.

L'altre camí esmentat en el text, és el que surt cap al sud de l'antic cementiri en direcció al Mas Pitarra, i que travessa la carretera que va a Cervelló.

Les dues vinyetes inferiors de la pàgina mostren una descripció del cementiri antic, amb el camí empedrat que puja des de la carretera, donant un aspecte de l'època que vivia l'autor.

Aquesta obra de Mestres barreja moments de la seva vida amb el seu art, i aquest dibuix il·lustra una escena quotidiana a Cervelló, reflectint l'enterrament d'una persona a la seva terra natal.

Història

Aquesta església de factura originalment romànica, havia estat consagrada en un principi a la Santa Creu amb Sant Esteve com a titular i tenia un altar dedicat a Sant Dalmau.

D'ella, ja es fa esment el 904 en una donació de Guifré II de Barcelona a Sant Cugat del Vallès. Ènnec Bonfill, fundador del llinatge Cervelló, en adquirir el castell homònim sobre l'església, va acordar amb el bisbe de Barcelona el control eclesiàstic, tot i que Sant Cugat va mantenir certs drets, generant tensions entre la baronia de Cervelló i el monestir. Mitjançant algun acord, cap a la fi del segle XI, l'església passa a ser propietat dels Cervelló, rebent el nou nom de Sant Esteve de Cervelló.

La consagració del temple el 1230, probablement motivada per les obres dutes a terme amb posterioritat al setge del castell pel rei Jaume I (1223), el qual no afectà l'estructura romànica que perdura, tot i la complexa batalla en la qual va intervenir Nuno Sanç i els Montcada. Ja exercia funcions parroquials en aquella època.

El 1587, el mestre d'obres occità Lleonard Bosc de Castelldefels realitzà una ampliació del temple amb modificacions gòtiques tardanes. Destaca un portal renaixentista amb marc rectangular, columnes toscanes adossades als muntants, entaulament dòric i frontó triangular amb pinacles als angles.

Amb el creixement demogràfic de la població a les masies, per la bonança econòmica del segle XVIII, es du a terme una nova remodelació, aquesta d'estil barroc, amb l'afegit de dues capelles als laterals, engalanades a les parets interiors amb pintures barroques. Una d'aquestes capelles va ser consagrada a la ja beatificada santa Maria de Cervelló el 1692, mentre que l'altra venerava el sant Crist. Aquesta important remodelació va ser finançada per Font, propietari aleshores de la masia de can Castany.

El 1872, l'església es va veure deserta pels problemes d'accés. Estava molt allunyada del nucli urbà. S'ha de tenir present l'important creixement de la població al nucli urbà actual, derivat d'una indústria creixent motivada pel desenvolupament econòmic que es produeix paulatinament per l'obertura de la carretera de Carlos III, a finals del segle XVIII. Les dificultats per arribar a l'antic temple, sense pont per travessar la riera i a més d'un quilòmetre costa amunt, van generar les queixes que arribaren al bisbe de Barcelona. Les disputes pels seients durant els oficis també van contribuir a l'abandonament.

Des del 1872 fins al 1879, una església improvisada va crear-se al poble. A partir del 1879, el rector adquirí una antiga sala de ball sense ús, transmutada en església provisional. Tots els paraments de l'antic edifici romànic, amb els seus altars renaixentistes, barrocs, imatges dels sants, mobles i documentació, es van traslladar. Després de l'intent de construir-ne una de nova (amb plànols a càrrec de l'arquitecte Josep Oriol Mestres, fracassats per qüestions polítiques i econòmiques), no fou fins al 1896 que s'inicià per fi, la

construcció d'un nou temple, convertit a la fi, en la parròquia de Sant Esteve de Cervelló, amb l'arquitecte Antoni Maria Gallissà com a autor del projecte arquitectònic.

Resulta remarcable que, als voltants del temple, a l'entorn del qual es desplaçà el cementiri parroquial l'any 1901, encara persisteixen vestigis amb nínxols i excavats a la roca, un àmbit funerari antic amb tombes antropomorfes de l'alta edat mitjana. En altres llocs, coves naturals amb signes d'aprofitament humà, indiquen una possible ocupació amb finalitat eremítica. Les tombes antropomorfes van ser estudiades per primer cop arqueològicament l'any 1980 per l'equip Bolòs-Padilla.

Als peus del temple es trobava l'antiga rectoria, la qual es disposà a ser venuda l'any 1880 per al propòsit de construir un nou temple al poble, que havia experimentat un notable creixement a la nova carretera del segle XVIII. L'adquisició de la rectoria va recaure en l'autor dramaturg Frederic Soler, conegut com "Pitarra", i la masia passà a denominar-se Mas Pitarra.

L'antic temple romànic va ser clausurat fins que es va emprendre la seva restauració, seguint els estudis de Josep Puig i Cadafalch, realitzada per la Mancomunitat de Catalunya amb el concurs de l'arquitecte Jeroni Martorell. El 1922, aquest temple venerable va ser reinaugurat per al culte, ara sota l'advocació de Santa Maria de Cervelló o dels Socors.

Sota la supervisió de la Diputació de Barcelona, es van dur a terme diverses fases de restauració i consolidació en els anys 1944-1946, 1956-1957, 1962-1971 i 1978-1980. L'entitat Segle Nou, a partir de 1992, va assumir la responsabilitat de projectar la consolidació del magnífic edifici del segle XI. Joan-Albert Adell va ser l'arquitecte encarregat del projecte, i les obres es van culminar amb èxit l'any 1998.

Bibliografia

AINAUD DE LASARTE, Joan, dir. (1992) Catalunya Romànica. El Barcelonès. El Baix Llobregat. El Maresme.

AMB (2016) Text refós del pla especial i catàleg del Patrimoni Arquitectònic i Ambiental de Cervelló. S.Ll. Àrea Metropolitana de Barcelona.

BOLÒS, J.; PADILLA, I.; PAGÈS, M. (1980) "La necròpolis de tombes antropomorfes de Santa Maria de Cervelló", Quaderns d'Estudis Medievals, Barcelona, núm. 2 pp. 67-80.

CAMPOS MASIP, Jaume; FOLCH MOLDES, Raimon; MONTSERRAT MAJÓ, Ignasi (2019). Cervelló Subterrani. Coves, avencs i mines de Cervelló. Ajuntament de Cervelló.

FABREGA I GRAU, A. Diplomatarium de la Catedral de Barcelona, vol. I (Documents dels anys 844-1000) Barcelona, 1995.

GENERALITAT DE CATALUNYA. Departament de Cultura. Direcció General del Patrimoni Artístic i Arquitectònic. Dins: <https://extranet.cultura.gencat.cat/EGIPCI>

JUNYENT, Eduard (1975) Catalunya romànica: L'arquitectura del segle XI, **Publicacions de l'Abadia de Montserrat**.

MARTÍ BONET, Josep, Speculum Novum Titulorum Barchinonensis, V. III. Bisbat de Sant Feliu de Llobregat.

PAGÈS PARETAS, M. (1992) Les esglésies romàniques del Baix Llobregat, Institut d'Estudis Catalans.

PAGÈS PARETAS, Montserrat (1992) Art romànic i feudalisme al Baix Llobregat, [Publicacions de l'Abadia de Montserrat](#).

PASQUAL I ARMENGOL, Francesc (2004) Apèl·les Mestres a Cervelló. Càller. Grup de Recerca de Cervelló. Col·lecció: Arxiu de Tradicions. Sèrie Fasciculària, 13.

WHITEHILL, Walter Muir (1973) L'Art romànic a Catalunya : Segle XI, Barcelona, Edicions 62.

Enllaços d'interès:

[Cercador de l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya](#)

[Wikipedia - Santa Maria de Cervelló](#)

